

Дмитро ВИРСЬКИЙ (Київ)

КОРОЛІВСЬКЕ НАДАННЯ НА ХОРТИЦЮ КНЯЗЮ ЯРЕМІ ВИШНЕВЕЦЬКОМУ 1648 РОКУ

Українська історіографія традиційно з інтересом ставиться до вивчення причин козацької революції середини XVII ст. Відтак про претензії “королев’ят українних”, магнатів-латифундистів на землі, які використовувалися козаками і які останні вже призвичаїлися вважати своїми, відомо досить добре. Утім, не всі конкретні факти, що донесли джерела, наразі потрапили до наукового обігу.

Так, діяльність князя Яреми Вишневецького напередодні виступу Б. Хмельницького у 1648 р. ще не ставала предметом прискіпливої уваги дослідників. Відтак відома “екскурсія” князя Яреми Вишневецького у Дикі Поля 29 вересня – 14 листопада 1647 р. досі подається як магнатська примха. Головним інформатором тут виступає князівський слуга-шляхтич Богуслав Казимир Машкевич¹. Він оповів, що князь Ярема з кількома тисячами кінноти, вирушивши із Жовнина над Сулою, дійшов лівим берегом Дніпра до Порогів, щоб їх оглянути, а потім, “нічого в полях не справивши і жодного Татарина не бачивши”, повернувся до Лохвиці. На пам’ять про себе Вишневецький наказав насипати навпроти Хортиці “копець” зі своїм гербом.

Утім, як бачимо з публікованого далі документа, енергійний князь не лише милувався грізною красою порогів Дніпра, а й приглядав собі нову маєтність. Адже з будівництвом Кодака (1639) на прилеглі до нього землі вздовж Дніпра заглядалося все більше охочих². Цікаво, що й Вишневецький

¹ Дневник Богуслава Казимира Машкевича (1643–1649 гг.) // Мемуары, относящиеся к истории Южной Руси. – К., 1896. – Вып. II: Первая половина XVII ст. – С. 410–415.

² Archiwum Główne Akt Dawnych (далі – AGAD). – Metryka Koronna. – Ks. 185. – K. 512–513v.: 2.V.1643, Warszawa – Ufundowanie klasztoru dominikanów w nowozałożonej twierdzy Kudak, na górze między dwoma dolinami zwanymi Białki z wyszczególnieniem dóbr w sąsiedztwie (łac.); Ibidem. – Sigillata. – Sygn. 9. – K. 67: 7.VII.1665, Warszawa – Nadanie włości i pustyni pewnych nieosiadłych nad rzeką Dnieprem w woj. kijowskim leżących, których szerokość poczyna się od tego miejsca, gdzie w Dniepr wpada potok nazwany Omylnik pierwszy, a kończy się tam, gdzie z drugiej strony Dniepru rzeki Orel w tenże Dniepr wpada. Długość tej pustyni od wschodu słońca na zachód z obódwu stron, aż do rzeki Ingule rzeczzonej, z brzegami rzek Dniepru, Omylnika i Ingulia, po śmierci urodzonych Jana Potockiego, podkomorzego halickiego, i Zofii z Goraja, małżonków, urodzonemu Krzysztofowi Sędziwojowi Potockiemu i Bogumile z Goraja, małżonkom, prawem dożywotnim (згаданий тут Ян Теодорик Потоцький (1608–1664) –

під час згаданого походу відвідав Кодак, де зустрічався з його комендантом³.

Власне, Річ Посполита на той час перебувала на вершині своєї потуги й була близька до того, аби відновити status quo Корони Польської і Великого князівства Литовського з XV ст., коли ціле Дніпро-Дністровське межиріччя належало польським королям і литовським князям. Причому, як бачимо з публікованого тексту, Ярема Вишневецький претендував навіть на більше. Він прагнув поширити свою владу і на лівобережну, традиційно трактовану як татарську, частину нижнього Дніпра.

До речі, претензії Вишневецького на Хортицю могли бути представлені сучасникам як “очевидні”, адже історія 1550-х рр. із замочком Дмитра Вишневецького на цьому острові була дуже поширена в річпосполитській літературі ще з другої половини XVI ст. I, наприклад, Шимон Старовольський у своєму трактаті “*Eques Polonus*” (“Лицарство польське”) (Венеція, 1628) уже навіть воліє звати Хортицю “острів Вишневецький”⁴.

Таким чином, втілювалися в життя давні козацькі страхи, згідно з якими шляхтя цілком повинна була заступити в Україні запорозьке лицарство. Зрештою, один жовнір, оповідач про передумови повстання Хмельницького, записав під 1647 р., що тоді панята “юначили”, себто демонстрували світові своє молодецьке завзяття. Згадавши про антитатарські виправи Яреми Вишневецького та Олександра Конецпольського (перший, за цим текстом, діяв на лівому березі Дніпра, другий – на правому), спостерігач додає, що обидва вони “з війська [кварцяного собі] рицарських людей затають, між якими добра свої дідичні роздають. Тому дивись [дадуть маесток] на три коні, тому на два, щоб завжди мати готові почти”. Відтак “до них потягнулося багато безхатченків”⁵.

підкоморій галицький (1642), вірогідно, набув цю маєтність ще до 1648 р.; Кшиштоф Седзівой Потоцький – його старший син). Тут-таки можна згадати фольклорне джерело – пісню, за текстом якої “жиди”-орендарі “всі козацькі ріки заорандували: Самару, Саксагань, Гнилу, Пробійну, Кудеску” [варіант – “Каїрку і Гнилобережку”] (див.: *Грушевський М. С.* Історія України-Руси. – К., 1995. – Т. VIII. – С. 123). Можна також пригадати спомини про “маєтність одного польскаго дозорца” (1640 р.?) у гирлі Самоткані, на місці сучасного Верхньодніпровська, див.: *Макаревський Ф.* Матеріали для историко-статистического описания Екатеринославской епархии. Церкви и приходы прошедшего XVIII столетия. – Днепропетровск, 2000 (Репр. з вид: Катеринослав, 1880). – С. 371. Та зрештою, маєтність Юрія Немирича у гирлі Орелі (з 1643 р.), розбудовану зусиллями його державці (“замочок Арцишевського” на Дніпрі нижче гирла Орелі), згадуваного у Б. Маскевича (напевно, йдеться про Ольбрихта Арцишевського, який згадується як державця Переволочни 1647 р., див.: *Lipiński W.* Z dziejów Ukrainy. – Kijów, 1912. – S. 493–497).

³ *Czamańska Ilona.* Wiśniowieccy: Monografia rodu. – Poznań, 2007. – S. 185. Польська дослідниця взагалі не виключає, що князь Ярема на той час уже отримав від короля обіцянку щодо хортицького надання.

⁴ *Вирський Д. С.* Річпосполитська історіографія України (XVI – середина XVII ст.): У 2 ч. – К., 2008. – Ч. 2. – С. 367, 379.

⁵ *Relacje wojenne z pierwszych lat walk polsko-kozackich powstania Bohdana Chmielnickiego, okresu “Ogniem i mieczem” (1648–1651) / Oprac., wstępem i przypisami opatrzył Mirosław Nagielski.* – Warszawa, 1999. – S. 98.

Отже, козакам було на що нарікати. Не дивно, що й великий коронний гетьман Миколай Потоцький у листі від 21 листопада 1647 р. повідомляв про численні козацькі скарги на шляхетських державців і панських слуг, що доходили до нього ледь не щотижня. У зв'язку з цим колишній комісар у козацьких справах Адам Кисіль просив коронного гетьмана “хоч трохи потішити” козаків у їхніх кривдах⁶. Проте поради поміркованих політиків не могли на той час виправити ситуацію, бо невдовзі “вже висипався Хміль з міха і наробив ляхам лиха”.

* * *

На джерело, що публікується нижче, я звернув увагу завдяки електронній базі реєстрів документів Коронної Метрики про Україну 1569–1673 рр. (власне, про чотири українських воєводства Київське, Чернігівське, Волинське та Брацлавське), що зберігається в Головному архіві давніх актів у Варшаві. І первісно планував видати саме копію, вписану до Коронної Метрики та завірену секретарем королівської канцелярії Томашем Уейським (AGAD. – *Metryka Koronna*. – Ks. 189. – K. 767–769; оригінальний титул: “*Darowizna Wielmoznemu Jeremiaszowi Korybutowi X[ia]nciu na Wisniowcu Woiewodzie Ruskiemu y Potomkom na Dobra Chertyce* Wyspe na Dnieprze w W[oiewo]dztwie Kiiowskim leżące prawem lennem*”).

Утім, згодом натрапив на згадку у книзі Ілони Чаманської про оригінальний акт⁷. Це привело до того, що майже готову публікацію було заново перероблено. Отже, далі текст друкується за оригінальним пергаментним документом, що зберігається у Варшаві (AGAD. – *Zbiór Dokumentów Pergaminowych*. – Sygn. 8916). До речі, копія, занесена до Коронної Метрики, може бути зайвим доказом того, що акт надання таки набрав правової чинності. Як відомо, гіпотезу про те, що надання лишилося, так би мовити, “під сукном”, недооформленим і не відомим навіть самому Вишневецькому, озвучила Ілона Чаманська. Можливо, підставою для цієї гіпотези стало неповне оформлення документа, оскільки королівська печатка, для підвішення якої було зроблено спеціальні отвори, відсутня.

За розміром пергаментний аркуш близький до сучасного формату А-3. Перед самим текстом, після королівського титулу, є віньєтка з художньо виконаним гербом князя Яреми Вишневецького (до речі, за нього подано загальну великолитовську “Погоню”, а не скромніший родовий “Корибут”).

Документ складено польською мовою з численними латиномовними вкрапленнями, властивими для тогочасного письма. Публікація документа здійснюється із збереженням оригінального правопису з незначним регулюванням знаків пунктуації. Скорочення розшифровуються у квадратних дужках. Текст документа доповнено прикінцевими ситуативними та підрядковими текстологічними коментарями (зокрема, відзначалися смислові розбіжності з текстом копії з Метрики Коронної).

⁶ *Грушевський М. С.* Історія України-Руси. – Т. VIII. – Ч. 2. – С. 139, 140.

* Так в оригіналі, має бути “Chortyce”.

⁷ *Czamańska Ilona.* Wiśniowieccy: Monografia rodu. – S. 172.

ДОКУМЕНТ

WŁADYSŁAW IV z Bozey łaski Krol Polski, Wielkie X[ia]ze Litews[kie], Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Zmudz[kie], Inflanc[kie], Smolen[skie], Czerniechowski; a Szwedski, Gottski, Wandalski Dziedziczny KROL.

Oznaymujemy tym listem naszym wszem wobec y kazdemu zosobna kemu* to wie dziec nalezy. Idąc niepochybnym Naiasnieyszych Antecessorow Naszych Krolow Polskich torem godnych Oyczyzny Synow osobliwą łaską y szczodrobliwoscia naszą zdobiemy Familie y tych mianowicie dobroczynności naszej godnych bydz uznawamy, na ktorzy radzie, powadze, dostatkach y mężtwie Salus wszytkiey Rzeczypospolitei polega, ktorzy wysokiemu cnotami y odwaznemi usługami w oczach naszych y wszytkiey Rz[eczy]p[ospolitej] iasnieją, ktorzy y Maiestat nasz krolewski y calosc Oyczyzny ludźmi, dostatkami, y zdrowiem swoim własnym zaszczycac zwykli. Nie tajno to iest swiatu wszytkiemu iako Sławni Prodkowie wielmoznego *Jeremiego Xiążęcia na Wisniowcu* szeroko y sławę y granice narodu Polskiego rozprzestrzeniałi, iako w tamtych kraiach Ruskich na samym pograniczu zawsze excubias przeciwko Nieprzyiacielowi Krzyza S[więtego] odprawowali, iako piersiami własnemi, calosc Oyczyzny, dostojenstwo Krolow Panow swoich mężnie zaszczycali, y assidua certamina odprawuiąc częste nad poganstwem otrzymywali zwycięstwa, y częstokroć, abo wchodzących nieprzyiacioli in limine Panstw Koronnych woyskami swemi calami potykali, abo powracaiających nieraz cruentæ affecerunt strage. Takze nie iednę Coronam Ciuicam¹ zasłuzyli, obseruatos Ciues et Patriam, a y to nawet cokolwiek teraz w dzikich y niewiadomych pustyniach, szerokich zasiałdo włości, wszytko to perennem recordationem et gratitudinem Męstwa y dzielności Xiążęca na *Wisniowcu* słusznie oddawac powinno. A poniewasz takowego męstwa ich y dzielności wielkie specimina w Wielmożnym Jeremiaszu Korybucie Xiążęciu na *Wisniowcu* Woiewodzie Ziem Ruskich znajduia się, ktory vestigiis insistendo Cnych Przodkow swoich przy Xiążęcym Urodzeniu swoim, zadney nigdy nieopuścił okazyey, iako ieno per aetatem licuit benemerendi de Nobis et Uniwersæ Republicæ y zawszę usiłowal iakoby niesmiercelną sławę y Oyczyznie u postronnych narodow y sobie y domowi swemu wszytkiemu u następuiaćci potomności wieczną mógł ziednac pamiatke: y dlategosz gromadnemi ludu swego Assistencyami Nieprzyiacielskie impety coraz na Koronę następuiaćce odbiiaiać, wiernie y zyczliwie Nam y Rz[eczy]p[ospolitej] codziennie usługował. A naprzod pod czas Moskiewskiej Woyny², ktorąsmy z niesmiertelną sławą naszą y Narodow Nam od P[ana] Boga powierzonych skonczyli iusto conscripto exercitu kosztem własnym swoim z drugiey strony Moskiewską infestował Monarchia y nam tak znaczną odwagą swoia siła do tak wielkiego zwycięstwa dopomagał. Z tą ze ochotą prawie z konia nie zsiadaiać w Walnym obozie naszym pod Kamieńcem Podolskim gdy sie Cesarz Turecki Amurat³ ze wszytką potęgą do Panstw nasz[ych] gotował znacznym posiłkiem ludzi swoich et insigni bellico apparatu stanął⁴. A potym podczas wyuzdanei sweywoli Kozackiey, asz do ostatniego dokonczenia tam cruenti et sanguinolenti belli persewerował z Hetmanem naszym Wielmożnym Mikołaiem Potockim⁵, takze y tam non mediocrem confecti belli gloriam niemała w ludziach szkodę y przy wielkich odwagach swoich otrzymał⁶. Nieustawiając zas y w dalszych lecich in eode [m] ardore gloriae kazdey incursyei Tatarskiey wstręt y odpor czynił ludźmi y siłami własnemi, a mianowicie pod Ochmatowem opportuno tempore przybywszy iudicio samych Hetmanow naszych⁷, non postremam Victoriae promeruit palmam⁸, aby tedy w tey zarliwości swoiey nieustawał (ze na tym Rz[eczy]p[ospolitej]tey

* Так в оригіналі, має бути “кому”.

siła należy, aby Uroczyska wszystkie y przeprawy, przez ktore Poganstwo Panstwa nasze infestować zwykli, zaludowane* były) umysliliśmy Chortyce Wyspe na Dnieprze w Woiewodztwie Kiiowskim pusto leżącą z oboiem brzegiem Dniepru począwszy od ostatniego poroża y z rzeczkami pod nią wchodzącymi, także rzeczkami Tomakowką y inszemi asz w Tawaniu wpadającymi y z temi polami, ktore do tychże rzeczek y uroczysk przypadły y w nich zawierającymi się łąkami, paszami, lasami, borami, gaiami, drzewami bartnemi**, ieziorami y tegosz wszystkimi ktoreby się wymyślić mogli pozytkami, wyiąwszy iednak Saletry y towary leśne⁹ w lasach y puszcach tamecznych iesliby się iakie zgodne do tych tam towarow znalazły, ktorych bez osobliwego consensu naszego robic nie będą mogli dac y conferować lennym wieczystym prawem przereczon[emu] *Wielmożnemu Jeremiemu Xiążęciu**** y *Malzonce* iego z Potomstwem ich, ex lumbis ips[orum] pici mężkiey descenden[tes]¹⁰ daiemy y conferuiemy tym listem naszym. Na ktorey to wzwysz uspomnianej Wyspie Chortyczy wolno będzie mianowanemu Wielmożnemu Woiewodzie Ziem Ruskich z malzonką y potomkami swemi slobody y włosci ludzmi osadzac, grunty y Pola Pusto leżące, na pole y role rozrabiac y inne pozytki pomyslne iakie się ta wynaleść będą mogły czynić. Wolno mu tesz będzie y potomkom iego te dobra dać, darować, przedać, frymarczyć y iakiemkolwiek sposobem na swoi własny obrocić pozytek za consensem iednak naszym. Z czego ani Nam, ani do Skarbu Naszego nic nie powinni będą wnosic. Powinnościom iednak prawu lennemu zwyczajnym o obronie mieysc y granic tamecznych dosyc czynić mają pod waznością prawa tego. Prawa nasze Krolewskie Rz[eczy]p[ospoli]tey y Kosciola S[więtego] Catholickie[go] cale zachowuiąc. Na co dla lepszey wiary y wagi ręką naszą podpisawszy pieczęć Coronną przycisnąc rozkazalismy.

Dan w Warszawie dnia ____^{4*} Miesiąca Lutego Roku MDCXLVIII. Panowania Krolestw naszych Polskiego XV a Szwedzkiego XVII.

Vladislaus Rex

Thomos Uieyski¹¹ S[ecretarius] S[acrae] R[egiae] M[aiestatis].

Archiwum Główne Akt Dawnych. – Zbiór Dokumentów Pergaminowych. – Sygn. 8916 (Оригінал).

П Е Р Е К Л А Д

Владислав IV з Божої ласки король польський, великий князь литовський, руський, пруський, мазовецький, жмудський, інфляндський, смоленський, чернігівський і шведський, готський, вандальський дідичний король.

Оголошуємо цим листом нашим, усім узагалі і кожному зокрема, кому про те відати належить. Ідучи непохибним шляхом найясніших попередників наших, королів польських, оздобляємо особливою ласкою та нашою щедрістю гідних синів вітчизни, родини і визнаємо бути гідними нашої добротності власне тих, на чиїх порадах, поважних достатках і мужності полягає благо всієї Речі Посполитої, які виблискують високими чеснотами й відважними послугами в очах наших і всієї Речі Посполитої,

* Варіант відчитання “zabudowane”.

** У копії з Коронної Метрики: “drzewami bortnemi”.

*** У копії з Коронної Метрики: “Jeremiaszowi Korybutowi Książ[ę]ciu Wisniowieckiemu”.

^{4*} У пергаменті це місце пошкоджене (можливо, слід читати “29” або “24”). У копії з Коронної Метрики на місці числа і місяця пропуск.

які звикли захищати людьми, достатками та власним своїм здоров'ям і маєстат наш королівський, і цілісність вітчизни. Не є таємницею для всього світу те, що як славні предки вельможного *Яреми, князя на Вишнівцю*, широко поширювали і славу, і кордон народу польського; як у тамтешніх руських краях на самому прикордонні завжди виконували сторожу проти неприятеля св. Хреста; як власними грудьми мужньо захищали цілість Вітчизни та гідність королів, панів своїх, і, вступаючи безупинно в битви, часто над поганством одержували перемоги. І неодноразово або неприятелів, які входили на кордон країв коронних, військами своїми цілком громили, або тим, що поверталися, не раз криваво відплачували за спустошення. Також не лише громадянську корону¹ вони заслужили, оберігаючи громадськість і вітчизну, а й навіть те, що будь-де зараз у диких і невідомих пустелях широкі осіли волості, то все вічній пам'яті та вдячності за мужність і діяльність князів на Вишнівцю слушно віддавати треба. А оскільки, через таку мужність їх і діяльність, великі взірці є у вельможного Яреми Корибута князя на Вишнівцю, воєводи земель руських, то він ретельно ніколи не упускав жодної okazji піти слідами гідних предків своїх, від свого князівського народження, як єдино за віком належить добре заслуженому у нас і цілій Речі Посполитій, і завжди намагався, аби і вітчизні безсмертну славу у сторонніх народів, і собі та всьому домові своєму у наступних поколіннях вічну міг отримати пам'ять. І для того ж величезними люду свого підмогами неприятельські напади, щораз на Корону наступаючи, відбивав вірно і зичливо, нам і Речі Посполитій щоденно прислужував. А насамперед під час Московської війни², котру ми скінчили з безсмертною славою нашою і народів нам від П[ана] Бога довірених, власним своїм коштом належне набравши військо, з іншого боку турбував Московську монархію і такою значною відвагою своєї сили допоміг нам [дістати] таку велику перемогу. Так само охоче, з коня практично не зсідаючи, виставляв значну підмогу своїми людьми і чудовим військовим спорядженням у головному нашому таборі під Кам'янцем-Подільським, коли султан турецький Амурат³ зі всією потугою готував [вторгнення] до країв наших⁴. А потім, під час розгнужаної сваволі козацької, аж до останнього кінця кривавої та жорстокої війни залишався з гетьманом нашим вельможним Миколаєм Потоцьким⁵, також і там за завершення війни не посередню славу отримав з немалою в людях шкодою і при великих своїх відвагах⁶. Не втомлюючись же і в подальших роках, задля того блиску слави – кожному набігу татарському протидію та відсіч чинив людьми і силами власними, а саме під Охматовом, вчасно прибувши, на думку самих гетьманів наших⁷, не останню серед переможців заслужив славу⁸. Аби тоді в тій ревності своїй не переставав [перебувати] (бо Речі Посполитій дуже залежить на тому, щоб усі урочища та переправи, через які поганство наші держави звикло турбувати, були залюднені*) замислили ми Хортицю, острів на Дніпрі, що у воєводстві Київському пусто лежить, з обома берегами Дніпра, від останнього порогу почавши, з річками, що плинуть під нього, також річками Томаківкою та іншими, що впадають аж до Тавані [до Дніпра], і з тими полями, котрі прилегли до тих річок та урочищ, і тими, що в них містяться, луками, пашами, лісами, борами, гаями, деревами бортними, озерами і також усіма, котрі могли б вимислитися пожитками, за винятком, однак, селітри і товарів лісних⁹, у лісах і пущах тамтешніх (якби якісь відповідні до тих-то товарів зайшли, то їх без особливого дозволу нашого розробляти не можуть) дати і приєднати леним вічним правом означеному *вельможному Яремі князю і дружині його* з нащадками їхніми, від чресел їхніх, чоловічої статі нащадкам¹⁰, даємо та

* Варіант – “забудовані”.

приєднуємо цим листом нашим. На тому-то згаданому острові Хортиця вільно буде названому вельможному воєводі земель руських з дружиною та нащадками своїми осаджати слободи і волості людьми, розробляти ґрунти і поля, що пусто лежать, на поля і ріллю та інші корисні пожитки, які зможуть тут винайтися. Вільно також буде йому і нащадкам його ті добра передавати, дарувати, продавати, спекулювати і будь-яким способом на свій власний пожиток обертати, за дозволом, однак, нашим. З чого ані нам, ані до скарбу нашого ніякі не повинні будуть вносити повинності. Однак, за звичаєм права ленного, досить мають нести повинність оборони тамтешніх місць і кордонів, зберігаючи у силу того права цілком права наші королівські, Речі Посполитої та костюлу католицького. На що для ліпшої віри й ваги, рукою нашою підписавши, печатку коронну притиснути наказали ж ми.

Даний у Варшаві дня [29? 24?] місяця лютого року 1648. Панування королівств наших польського 15-го і шведського – 17-го [років].

Владислав король.

Томаш Уєйський¹¹ с[екретар] с[вятого] к[оролівського] м[аєстату].

КОМЕНТАРІ

1. Громадянська корона (Corona Civica) – вінець з дубового листа, у давніх римлян була вищою нагородою за спасіння життя співвітчизника на війні.

2. Йдеться про Смоленську війну 1632–1634 рр. Ярема Вишневецький тоді особисто взяв участь у великому поході на Путивль у травні 1633 р.; його війська відзначилися і в інших прикордонних сутичках на Лівобережжі.

3. Мурад IV (1612–1640) – турецький султан у 1623–1640 рр.

4. Йдеться, власне, про дві військові кампанії під Кам'янцем-Подільським 1633 та 1634 рр. У першій Ярема Вишневецький командував одним з крил коронного війська під проводом Станіслава Конєцпольського в успішній битві під Панівцями проти турецьких військ Абази-паші. У другій, коли сам король Владислав IV готувався до війни з Туреччиною, до табору під Кам'янцем були стягнуті всі військові резерви королівства, у т. ч. і 3-тисячний підрозділ князя Яреми.

5. Потоцький Миколай (бл. 1593–1651) – на той час гетьман польний коронний (від 1637 р.) та брацлавський воєвода (від 1636 р.).

6. Йдеться про кампанію 1638 р. проти запорожців Якова Острянина. Ярема Вишневецький, лівобережні володіння якого перебували під ударом повстанців, взяв у ній участь особисто. У битві під Жовнином під ним навіть було вбито коня.

7. Мова йде про Станіслава Конєцпольського (бл. 1594–1646), гетьмана великого коронного (від 1632 р.), та згаданого польного гетьмана Миколая Потоцького.

8. Йдеться про переможну битву з татарами під Охматовом 31 січня 1644 р. У ній Ярема Вишневецький також брав участь на чолі тритисячного приватного війська.

9. Йдеться про попіл від випалювання лісів – сировину для виготовлення поташу.

10. За ленним правом успадкування відбувалося лише по чоловічій лінії. Звідси повтор “нащадків” (перший раз йдеться про всіх нащадків, які користуються землею ще за життя батьків).

11. Напевно, це Томаш з Рупнева Уєйський (Ujejski, 1612–1689). Він походив із середньозаможної шляхти сандомирської землі. Кар'єру починав саме в королівській канцелярії. Згодом обійняв посаду київського біскупа, проте постійно мешкав у Вармії.

Дмитро Вирський (Київ). **Королівське надання на Хортицю князю Яремі Вишневецькому 1648 року.**

Стаття присвячена акту 1648 р. королівського надання Хортиці князю Яремі Вишневецькому. Згідно з цим документом, терени козацького Запоріжжя опинялися у магнатській власності. Стверджується, що цей акт може бути трактований як черговий яскравий привід для козацько-шляхетського конфлікту.

Ключові слова: козаки, Запорозька Січ, Вишневецький, надання, привілей.

Дмитрий Вирский (Киев). **Королевское пожалование на Хортицу князю Иеремии Вишневецкому 1648 года.**

Статья посвящена акту 1648 р. королевского пожалования Хортицы князю Иеремии Вишневецкому. Согласно этому документу, территория казацкого Запорожья стала магнатской собственностью. Утверждается, что этот акт может быть трактован как очередной яркий повод для казацко-шляхетского конфликта.

Ключевые слова: казаки, Запорожская Сечь, Вишневецкий, пожалование, привилегия.

Dmytro Vytsky (Kyiv). **Royal Benefaction to the Island of Khortytsia given to Prince Iarema Vyshnevetsky in 1648.**

The paper is devoted to the certificate of 1648 given to Prince Iarema Vyshnevetsky (Jarema Wiśniowiecki) which is concerned with the royal benefaction of Khortytsia. According to the document the territory of the Cossack Zaporizhia became the magnate's property. It has been established that this certificate could be viewed as one of the reasons for the conflict between the Cossacks and nobility.

Key words: the Cossacks, Zaporozhian Sich, Vyshnevetsky (Wiśniowiecki), benefaction, privilege.